

meque his eripe mali, eruptumque meis, id est, tuis famulis redde, et a mortis locis vindica me ad vitae regionem. Quod si minus hoc mihi, tuae certe id naturae debes: debes bonitati, debes fidei, debes clementiae; mihi namque certum est instare apud te procibus semper, tuas patientissimas aures meis quarelis obtundere; non quiescer pupilla oculi mel, et quamvis saepe repulsus, saepius clamabo: *Domine, vim patior, responde pro me; dabis instanti, quod denegas peccatori, idque cum dabis plurimorum, qui mea causa laborant, grata ora in tuas laudes resolves, qui unus sempiterna laude dignus es vero unus et vere trinus Deus. Amen.*

In Psalmum XXVIII⁽¹⁾

Afferte Domino, filii Dei, etc.

In hoc psalmo, David invitat et hortatur homines pios ad laudandum Deum, idque constat inter omnes interpretes, sed quod sit hujus laudis argumentum, de eo non omnes consentiunt. Nam quidam hebrei doctores tradunt, quod olim, quando fuit lata Lex et tabernaculum constructum, Deus suam praesentiam designavit tonitruis et grandi procella; et quod David in hoc carmine hortatur homines ad laudem Dei, ob hujusmodi res. Cui sententiæ suffragatur titulus hujus psalmi, qui est apud Graecos, scilicet: PSALMUS DAVID. IN CONSUMMATIONE TABERNACULI; de quo titulo postea dicemus. Alii, vero, censem causam et argumentum hujus laudis esse meteora, id est, ea quae natura in sublimi flunt, ut sunt nubila, fulmina, et tonitrua, et tempestates; nam est familiare Sacris Litteris de hujusmodi rebus facere mentionem et ex illis sumere argumentum, vel ad laudandum Deum, vel ad ejus potentiae magnitudinem ostendendam, ut patet in psalmis VIII, XVIII et CII, et apud Job, pluribus locis, sed præcipue XXXVIII et XXXIX. Sunt alii, etiam ex hebreis doctoribus, qui putant hunc psalmum esse propheticum et totum pertinere ad tempora Messiae et ejus res gestas significari, figuratis nominibus, et ob eas res hortari universos homines ad laudem Dei. Quam sententiæ multi ex nostris sequuntur, quam non eodem modo omnes; nam plerique ita censem

(1) In margine: «M. F. L. d. L.»

quod David in hoc carmine litterate et historice agit de meteoris, id est, de operibus naturae, quae fiunt in aere; mystice, autem, et specialiter agit de rebus Christi et de praedicatione Evangelii et de efficacia verbi Dei. Alii, vero, contra existimant historico agi de Christo et de Evangelii praedicatione, sed agi atque dici, non propriis nominibus, sed translatis et metaphoris, scilicet, ducta similitudine et metaphora ab his rebus, quae fiunt in aere, cum tonat atque fulminat; nam vox Evangelii, instar tonitrii, momento temporis totum orbem suo sono complevit, et obstupescit, et in sui admirationem convertit. Quae sententia mihi magis probatur.

Ad quam exactius intelligendam, advertendum est, quod sacri vates duplici moventur ad futura praedicanda modo: vel sermone, vel imagine objecti (1). Sermone, quando interne aut externe, disertis verbis, eos futura docet; quod est praestantissimum prophetiae genus, et in quo Moyses excelluit, ut constat ex illo, *Numerorum XII*, ubi dicitur: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei vel per somnum loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea est fidelissimus: ore namque ad os loquar ad eum.* Imagine objecti moveri solent vates ad futura praedicenda, quando interne aut externe Deus objicit vati aliquid videndum, quod continet imaginem et similitudinem rei postea futurae, eamque contineri ipse vates per lumen propheticum aperto cognoscit. Sed harum imaginum sunt plura genera: nam interdum in eo, quod casu exterius geritur, Deus demonstrat vati aliud futurum, quod est simile illi, quod exterius geritur, ut accidit Samueli (*i Regum*, c. XXVIII), quando Saul, cum Samuel abire vellet, et pallio apprehen-

(1) Ad marginem: «Vide eundem super *Abdiām*, super illud: *Visio Abdiæ*; et in quaestione *De sacra Scriptura*, quaest. III, in solutione tertii argumenti principalis.»

so ipsum retinere conaretur, pallium discidit; nam tunc, statim intulit Propheta: *Scidit Dominus regnum Israel a te hodie.* Interdum, vero, imago quae objicitur prophetæ est aliquid fictum, et non solum non existens in rerum natura, sed neque his, quae a natura fieri solent, consentaneum et simile, ut sunt fere omnia illa, quae Danieli et Ezechieli et Joanni in *Apocalypsi* sunt objecta. Interdum, autem, imago in qua vati per lumen propheticum res futura ostenditur, sumitur ex ipsis rebus quae in natura accidunt. Quas res cum vates tacite contemplantur, et secum ipsis admirantur, lumine propheticō repente infusi et illustrati, et altius elati, videre incipiunt alias res postea futuras, valde similes illis rebus, quas contemplabantur in natura; et ut illas vident, ita efferunt tectas et adumbratas earum rerum nominibus, quas in natura contemplabantur. Sic David, in psalmo VIII, cum forte illi esset objectum, ut de hominis natura in universum cogitaret, in homine caput hominum, Christum, lumine propheticō illustratus, vidit; et ita illud carmen de illo confecit, nam historice esse intelligendum illud carmen de Christo constat ex Paulo ad *Hebraeos*, II. Et similiter, idem David in psalmo XVIII, cum contemplaretur coelorum concentum et astrorum speciem, et solis cursum atque splendorem, in his rebus, lumine propheticō illustratus, conspergit Apostolorum praedicationem post futuram, et Ecclesiæ ornamenta, et Evangelii atque Christi late coruscantis splendorem et lucem; eaque universi illo carmine vaticinatus est. Sic, etiam, in psalmo CIV idem David ex his, quae Deus in conditione mundi et in rerum natura molitus est, cum ea mente atque cogitatione protractaret, lumine propheticō subito illustratus, vidit ea quae in conditione Ecclesiæ evangelicae Deus facturus erat, illis quidem rebus similia, sed multo majora atque meliora; itaque, illa illo carmine coepit explicare verbis translatis, sumpta metaphora ab eisdem rebus, quas secum tacitus de proprio cogitabat. Cui etiam est

simile, quod eidem Davidi accidit in hoc psalmo: cum enim, forte procellam sonantem audiret, et videret coelum tonare et fulgurare, et de illis operibus secum tacitus Dei potentiam admiraretur, lumen propheticum, illi infusum, ejus mentem elevavit ad videndum aliud genus tonitruis longe majus et admirabilius, id, nimirum, quo Deus, adveniente Christo et Evangelio insonante, commoturus erat totum orbem et ad se conversurus; idque, ut vidit, sic cecinuit isto carmine, tectum earum rerum nominibus, quae ipsi causam dederunt ut videret, scilicet, nominibus procellae et tempestatis.

Quare hic psalmus primo exponi potest in eam sententiam quam verba, proprie sumpta, prae se ferunt; secundo, in eam sententiam, ad quam metaphorice transfrerunt. Et quoniam quod olim in conversione gentium ad Christum accidit palam et aperte, idem occulte quotidie accidit in conversione cuiuscumque hominis a peccato ad justitiam, idcirco haec secunda explanatio metaphorae in duas sententias potest dividi: una, quae proprie pertinet ad universum hominum genus; alia, quae proprie pertinet ad singulos homines. Et sententia hujus psalmi triplex esse potest; sed et Theodoretus graecus auctor quartam expositionem invexit, ab his tribus distinctam; nam existimat hunc psalmum pertinere ad ea quae acciderunt tempore Ezechiae regis, quando Deus una nocte exercitum Assyriorum, qui obsidebat Hierusalem, extinxit atque conficit, ut dicitur in *II Paralipomenon*, capite **XXXII**. Et ob eam victoriam, censet Theodoretus Davidem in hoc carmine invitare universos homines ad laudem Dei; quam victoriam significat figuratis procellae et tempestatis nominibus. Atque haec dicta sint de arguento hujus psalmi.

PSALMUS DAVID. IN CONSUMMATIONE TABERNACULI. — Hic titulus in hebreo non habetur, sed tantum apud Graecos habetur; neque id apud omnes, ut constat ex Theodoro in hoc psalmo. Unde creditur additus a Septuaginta

interpretibus, qui id traditione acceperunt a majoribus suis. Nam David dicitur hoc carmen concinisse, confecto et consummato Tabernaculo, quod paravit ad arcum Dei excipiendam; de quo scribitur in *Paralipomenon*, capite **XV**; et in eo, divino spiritu, vidit ea quae in vero tabernaculo Ecclesiae postea eventura erant. Sed quod latini legunt: IN CONSUMMATIONE, id graece est: Ιερόν, quod propri exitum significat. Unde Euthymius et alii hunc psalmum confectum esse dicunt ut decantaretur, non quidem consummato Tabernaculo, sed in exitu et egressu Sacerdotum a Tabernaculo; nam et voce graeca Ιερόν olim nominabatur id canticum, quod a cena discedentes canebant Quare quod latinis vertunt: IN CONSUMMATIONE TABERNACULI, accipendum est dici, non de confecto et consummato ipso Tabernaculo, sed de his rebus quae in Tabernaculo quotidie religiose fiebant in Dei cultum. Quasi dictum esset: Canticum Davidis decantandum a Sacerdotibus, recedentibus a Tabernaculo, re divina consummata atque perfecta. Atque haec de titulo dicta sint.

I.—**Afferte Domino filii Dei: afferte Domino filios arietum.**

In codicibus hebraeis, qui nunc exstant, deest altera pars hujus versiculi, nam legitur: **AFFERTE DOMINO FILII DEI**, et statim infertur: **AFFERTE DOMINO GLORIAM ET HONOREM**. Id quod accidisse putatur ex cuiusdam vocis hebraicae ambiguitate; nam *Heilim*, et *Deos* significat et arietes. Itaque, cum olim scriptum esset bis: **FILII HEILIM, FILII HEILIM**, verosimile est, alterum sublatum fuisse a recentioribus, eo quod redundare videretur; sed Graeci interpres utrumque rectius retinuerunt, itaque interpretati sunt: **AFFERTE DOMINO, FILII DEI: AFFERTE DOMINO FILIOS ARIETUM**. Quibus verbis, David hortatur homines piis ad colendum Deum sacrificis, propter causas mox explicandas; nam filios arietum agnos vocat, quibus juge sacri-

ficum constabat. Figurete, vero, una explicata specie universum genus complectitur. Vocat, autem, filios Dei, vel ipsos sacerdotes, vel certe omnes homines pios, qui Deo sunt adoptati per gratiam: quamquam alii filios Dei proceres et principes populi nuncupatos arbitrantur, et Chaldaeus interpres hoc nomine angelicos spiritus appellari censem. Et verosimile est omnes hos a Davide significatos esse, scilicet: sacerdotes, principes populi, universos filios hominum, ipsos etiam Angelos: nam quae dicturus est, ad omnes spectant; et carumdem rerum magnitudo exposcit, ut eundem ore celebretur et laudetur Deus. Caeterum, Euthymius et Theodorelus sic hunc locum interpretantur: **FILII DEI**, id est, Apostoli, quos David, propter insignem adoptionis gratiam, filios Dei insigniter appellat; **AFFERTE DOMINO FILIOS ARIETUM**, id est, fideles ex gentibus vestra praedicatione ad fidem adducite. Vocat autem illos **FILIOS ARIETUM**, tanquam ortos a brutis parturibus.

AFFERTE, inquit, **DOMINO FILII DEI**, etc. Ex hoc loco intelligitur falsum omnino esse, quod quidam novus scriptor tradidit, scilicet, in Sacra Scriptura, filios Dei semper appellari pro daemonibus; vix, enim, locus aliquis in Scriptura reperiatur, in quo daemones filii Dei nominentur, cum, contra, pluribus in locis ea appellatione censemantur aut angeli sancti, aut homines pii, aut certe viri praestantes et insignes. **AFFERTE DOMINO, FILII DEI: AFFERTE DOMINO FILIOS ARIETUM**. Non hortatur homines universos, sed solum eos, qui sunt filii Dei, id est, qui merito et puritate vitae sunt participes divini generis; non, inquam, hortatur peccatores, sed justos. Et ratio est, quia hortatur ad laudandum Deum, et sicut scriptum est *Ecclesiastici xv*: *Non est speciosa laus in ore peccatoris*. Sequitur:

2.—Afferte Domino gloriam et honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus: adorate Dominum in atrio sancto ejus.

Pro honore latino, verbum quod est in hebraeo proprie significat robur et fortitudinem; unde divus Hieronymus vertit: **AFFERTE DOMINO IMPERIUM**. Caeterum, pro atrio latino, verbum quod est in hebraeo significat decus aut pulchritudinem; appellat, autem, David decus sanctum translate ipsum Dei Tabernaculum atque Templum, propter ejus eximiam pulchritudinem et sanctitatem. Itaque, noster interpres, rejecta metaphora, proprie et vere transtulit: **IN ATRIO SANTO EJUS**. Igitur, quod superius dixerat David, ut **AFFERENT DEO FILIOS ARIETUM**, id est, ut victimas Deo offerrent; id quale sit, isto versu interpretatur, cum dicit: Ut tribuant Deo honorem, et ejus potentiam admirentur, et nomen ejus laudibus celebrent, id est, ut offerant Deo victimas et sacrificia laudem; quod est Deo sacrificium gratissimum. Sed inquit: **AFFERTE DOMINO**; afferte, autem, quod manu offertur. Ex quo intelligitur praecipi, non solum ut ore laudemus Deum et ejus celebremus potentiam, sed potissimum ut opere atque sanctae vitae actionibus ipsi honorem atque gloriam tribuamus; nulla enim re magis celebratur atque laudatur Deus, quam suorum pietate atque sanctitate vitae, secundum illud quod scriptum est *Matthaei capite v*: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum qui in coelis est*. Sequitur:

**3.—Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit:
Dominus super aquas multas.**

Posteaquam David hortatus est homines pios ad laudem Dei, subjicit laudis argumentum; id est, de qua re, vel quam ob causam, Deum laudari atque celebrari velit.

Vult, enim, ut ipsum celebremus ob illius vocem super aquas. Sed dubitatur quena sit ista vox, quae sic Deum facit laudabilem, nam hujus vocabuli est varius usus in Sacris Litteris. Sed, quod ad praesens proprius pertineat, primo accipitur pro tonitruo, ut in illo psalmi ciii: *Ab increpatione tua fugient, a voce tonitrii tui formidabunt*, et in psalmo xvii: *Intonuit de coelo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam*, et in salmo lxxvi: *Vox tonitrii tui in rota*, et psalmus xli: *In voce cataractarum tuarum, et aperi-
tissime primo Regum*, capite xii: *Et clamavit Samuel ad Dominum, et dedit voces et pluviam in illa die*. Secundo, appellatur vox Dei in his Litteris ipsa promulgatio Legis divinae, idque pluribus in locis, sed praecipue in *Deuteronomio*, capite iv et v, *Esaiae XL* et *LVIII*; ex quo etiam annuntiatio Evangelii, quae est vox Dei, similiter appellatur vox divina, ut *(Joannis V)* in illo: *Et mortui audient vocem Filii Dei*, proprie significatur praedicationis Evangelii, qua mortui peccatis ad vitam justitiae revocantur, et Paulus ad *Hebreos*, capite iii, illud Psalmi: *Hodie si vo-
cem ejus audieritis, etc.*, interpretatur de hac voce praedicationis evangelicae. Et, certe, haec praedicationis Evangelii, qua ab infidelitate ad fidem orbis est conversus, et idolorum cultus penitus est eversus, tonitrui et procellae nominibus figurate nominatur in his Litteris, ut aperi-
tissime constat ex psalmo xcvi, ubi sic dicitur: *Dominus reg-
navit, exultet terra, latecent insulae multae*, quae constat aperte dici de mundi ad fidem conversione, et statim sub-
jicitur: *Nubes et caligo in circuitu ejus, etc..... Ignis ante ipsum praecedet, et statim: Illuxerunt fulgura ejus orbi terrae, vidit et commota est terra; ac postea, se ipsum inter-
pretatur, remota metaphora: Annuntiaverunt coeli ju-
stitiam ejus: et viderunt omnes populi gloriam ejus. Confu-
dantur omnes qui adorant sculptilia*, etc. Tertio, vox Do-
mini nominatur in his Litteris interior vocatio, qua Deus animum hominis excitat, et a peccato ad justitiam vocat;

*ex quo ista excitatio rite appellatur vocatio multis in lo-
cis, ut in illo ad Romanos, VIII: Quos praedestinavit, hos et
eocavit.*

Igitur, David in hoc versu adhortatur nos ad laudandum Deum ob istam triplicem vocem: primum, propter tonitrua et pluviam, et haec meteora quae in aere flunt; nam ista ostendunt, quam sit potens Deus et admiratio-
ne dignus. Quod, autem, dicit hanc vocem super aquas audi-
ri, ideo dicit, quia tonitrua semper sunt conjuncta cum imbre densissimo, et quia nubes, aquis gravatae, cum scin-
duntur, eum sonitus edunt. Secundo, adhortatur nos, ut laudemus Deum et ejus admiremur potentiam ob praedi-
cationem Evangelii; qua voce maxime suam potentiam Deus atque virtutem declaravit, nihil, enim, unquam contigit admirabilius. Atque ista voce dicitur Deus tonasse super aquas multas, quia pertinuit ad universas gentes; nam aquarum nomine in arcano sermone significari solent populi et multae gentes, in unum collectae, ut liquet ex illo Apocalypsis, xvii, ubi dicitur: *Aquae quas vidisti, in quibus meretrix sedet, populi sunt, et gentes, et linguae*. Dicitur, autem, Deus in hoc versu hanc vocem dedisse ter; quia tria divulgatione continentur totus evangelicae praedicationis cursus, ut demonstravimus in commentariis super Abdiām. Tertio, monet David ut laudemus Deum ob eam vocem, qua interne moveat animum hominis, et admirabili potentia a peccato ad justitiam revocat; in quo etiam Deus se ostendit valde mirabilem. Nam quoniam id non fit sine nostris voluntatis consensu, et tamen fit ita, ut gratia vocatio-
nis Dei et illius efficacia nunquam frustretur; sine du-
bio, nisi Deus esset summe potens et summe sapiens, non posset suae gratiae infallibilem efficaciam conjungere cum libertate nostrae voluntatis. Unde admirabilis praedicatorum in sanctis suis. Caeterum, haec vox Dei dicitur incumbere super aquas, vel quia ubi insonuit ista vox, cor hominis, poenitentia et dolore commotum, se effundit in lacrymas;

vel, certe, quia in ea vocatione infunditur Spiritus Sancti gratia, quae gratia aquae nomine in Sacris Litteris significatur, ut constat ex illo Joannis, capite IV et VII. Sequitur:

4.—Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia.

Quoniam superiori versiculo meminit vocis Dei, quae multiplex esse potest; ut certius intelligeretur de quo genere vocis ageret, haec subjicit: **Vox DOMINI IN VIRTUTE: vox DOMINI IN MAGNIFICENTIA.** Loquitur, enim, non de quacumque voce, sed de voce Dei potenti et magnifica, id est, horrisona et intenissima voce, qualis est tonitru, quo maxima motu terra tremit; atque etiam qualis illa fuit, qua Deus universum orbem ab idolorum cultu et errore ad fidem veritatis traduxit; atque etiam qualis illa est, quae animum hominum, vitios immersum et peccatis obrutum, momento temporis justitiae amatorem atque studiosum reddit. **Vox DOMINI,** inquit, **IN VIRTUTE,** id est, cum potentia et cum magnificentia, id est, magnifica et potentissima. Quamquam Euthymius et Theodoreetus hoc effective interpretantur, isto scilicet modo: **Vox DOMINI IN VIRTUTE,** vox Domini efficiens virtutem, vox Domini efficiens magnificentiam in ejus animo, in quo semel insonuit; non, enim, est vox quae terrorem inicit, aut mentem eripiat, sed potius quae animum addat, et confirmet ad omnia praeclara et honesta aggredienda et obeunda. Sequitur:

5.—Vox Domini confringentis cedros: et confringet Dominus cedros Libani.

Amplifeat David hujus divinae vocis magnitudinem ab effectu. **Vox,** inquit, **DOMINI CONFRINGENTIS CEDROS;** ex hebreao sic vertitur commode: **Vox DOMINI, CONFRINGENS**

CEDROS, CONFRINGENS DOMINUS CEDROS LIBANI. Vocem Dei hoc loco nonnulli interpretantur fulmina, propterea quod fulmen sit conjunctum cum tonitruo; sed nihil necesse est isto modo loqui, nam et ipsa tonitrua figurate et poetice recte dicuntur confringore et evellere altissimos cedros; quia, coelo tonante, semper venti vehementius incombunt, et obvia quaque disturbant. **Vox DOMINI CONFRINGENTIS CEDROS.**—Cedrus est arbor altissima, et inter alias cedrus Libani nobilissima habetur; Libanus, autem, est mons in Judaea. Figurate, autem, in Sacris Litteris cedri appellatione significatur id, quod excellit atque eminet in hac vita; quae res, Evangelio insonante, confractae sunt, quia Evangelii proprius effectus fuit, idolorum cultum evertere, et dejicere superbos et elatos montes et mittere sub jugum Christi, ut Paulus scribit in II ad Corinthios, capite x, dicens: *Arma militiae nostrae non carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Quod ipsum etiam accidit in conversione cuiuslibet peccatoris. Nam quum, insonante voce Dei, animus a peccato ad justitiam convertitur, statim abjecti omnes cogitationes superbas et elatas; quia initium justitiae semper ducitur ab humili cognitione suimet; et propter istam causam, primus effectus hujus vocis esse dicitur confractio cedrorum, quia in ea re positum est initium et fundamentum salutis, nam superbia initium peccati est. Itaque, prima omnium ex animo evellenda est et penitus extirpanda. Sequitur:

6.—Et communiet eas tanquam vitulum Libani: et dilectus quemadmodum filius unicornium.

Quod superiori versiculo dixerat de cedris confactis vi vocis divinae, id latius exsequitur in isto versu, et auget atque amplificat magis, similitudine et hyperbole. Sed nec hebreæa in hoc loco, nec graeca cum latinis consentiant; nam Graeci legunt in accusativo LIBANUM, sive interpretantur: **ET COMMUNIET EAS, scilicet, cedros, haec vox divina, et etiam communiet Libanum, TANQUAM VITULUM;** id est, non solum arbores ipsas confringit, sed montem ipsum, loco motum, communiet sicut vitulum, id est, quam facile vitulus loco moveri atque ferri potest. Et statim repetit idem alii verbis, dicens: **ET DILECTUS QUEMADMODUM FILIUS UNICORNII communitor;** id est, et sicut dilectus filius unicornium ob teneritudinem communii potest, tam facile ista vox Dei suo fragore et arbores et montes communiet. Atque haec Graeci. At vero latina versio utramque versiculi partem ad arbores referit, quas ut doceat facilissime confringit, Deo tonante, duas adhibet similitudines, sumptas a vitulo et a filio unicornis. Quamquam in hac posteriori versus parte interpretanda, non omnes interpres consentiant; nam eam quidam interpretantur eo, quo supra diximus, modo; alii, vero, illud *dilectus* non conjungunt cum filio unicornium, sed id referunt vel ad Deum ipsum, vel ad Christum, vel ad populum fidem isto, scilicet, modo atque sensu: **COMMUNIET,** inquit David, **CEDROS LIBANI, TANQUAM VITULUM,** id est, ad nibilum Deus rediget praedicatione evangelica quidquid in hoc mundo altum et superbum est; et tunc, scilicet, quando ista evenient, Deus erit **DILECTUS SICUT FILIUS UNICORNII,** quia, scilicet, sublato idolorum cultu, et vera Dei cognitione hominibus tradita, homines ipsum Deum colere et adamare cooperunt. Vel alio modo: **Et tunc,**

quando ista evenient, **DILECTUS,** id est, Christus, qui isto nomine in Sacra Scriptura nominatur, erit in pretio apud homines **SICUT FILIUS UNICORNII,** id est, sicut in pretio est rhinoceros, nam omnes ejus cornu expectunt. Vel alio modo: **Et tunc, quando ista evenient, populus, per Evangelii doctrinam ad fidem conversus, erit DILECTUS SICUT FILIUS UNICORNII,** id est, erit apud Deum super omnem gratiam. At, vero, apud Hebreos facilior et expeditior est explanatio et interpretatio; nam pro latino *communiet*, verbum quod est in hebreo significat *facere exilire*, et pro latino *dilectus*, verbum hebreum est nomen proprium cuiusdam montis Juda, vocati *Sirion*; itaque ad verbum sic transferri potest: **ET EXILIRE FACIET EAS TANQUAM VITULUM, LIBANUM ET SIRIONEM SICUT FILIUM UNICORNII.** Quibus verbis, David, ad ostendendam magnitudinem hujus divinae vocis, hyperbolece dicit ejus vocis sono atque fragore cedros non tantum confringi, sed etiam de suo loco procul pelli et quodammodo exilire, ut vituli lascivientes exiliunt. Nec solum cedros sic commovere, sed etiam ipsos montes Sirionem et Libanum magnitudine hujus vocis tremere et subsilire, hujus divini tonitruo sono atque fragore commotos, quemadmodum capreæ et unicornes seu rhinocerotes subsilire et gestire solent. Sequitur:

7.—Vox Domini intercidentis flamمام ignis.—8.—Vox Domini concutientis desertum: et commovebit Dominus desertum Cades.

Simul eum tonitruo fulgura emicant et fulmina cadunt. Itaque, nunc David in hoc versiculo amplificat a conjunctis hujus divinae vocis magnitudinem docens ipsam, fulgure atque fulmine comitatum, et horribilem esse, non solum propter sonum, sed etiam propter ignes simul emicantes. Ac primo, de fulgere dicitur: **VOX DOMINI INTERCIDENTIS FLAMMAM IGNIS,** quod perinde est ac si dicret: **Vox Do-**

MINI dispergentis coruscationem; nam quando tonat, fulgur emicat et late spargitur toto caelo. Vel dicitur INTERCIDENTIS, quia id lumen fulminis apparet intercismum, et oblique decurrit. Vel, certo, deest aliquid in hac oratione, quod suppleri debeat, isto scilicet modo: **Vox Domini intercedens nubes ad flammam ignis emitendam;** nam ignis nube inclusus, dum erumpit foras, nubem scindit, ex quo existit ille horribilis sonus. Atque haec de fulgere. De fulmine, autem, additur: **Vox Domini concutientis desertum, et commovebit Dominus desertum Cades.** Nam fulmina, ut plurimum, cadunt in locis desertis atque orbis, in montibus aut rupibus; ex quo dixit ille: «Feriuuntque summos fulmina montes.» Nominat, autem, singulariter desertum Cades, eo, scilicet, figurate significans omnia deserta loca. Est, autem, desertum Cades vasta et ingens solitudo Saracenorum et Arabiae, in qua continetur desertum Pharan et desertum Sin, de quibus fit mentio in libro *Numerorum*, capite XIII et XXXIII, et in quibus locis filii Israel per XL annos versati sunt. Caeterum, pro eo quod nos legimus CONCUTENTIS, in hebreo est ad verbum: **PARTURIRE FACIENTIS.** Parturire, autem, in his Litteris ponitur pro eo, quod est summo dolore affici, idque ex proprietate sermonis hebraici, in quo saepe alia verba pro aliis ponuntur, cum significant res aut affines aut conjunctas, aut quarum una ex alia sequi soleat; cuius rei plura exempla attulimus in Commentariis super caput VIII *Canticorum*. Est autem cum partu conjunctus dolor, isque summus; unde Hebreis, parturire est idem quod dolere. Dicitur, autem, Deus dolere facere et torquere loca deserta, cum ea fulmine ferit, quasi sensus inesset locis desertis; idque dicitur figurare, ad rei magnitudinem magis exaggerandam. Atque haec de tonitruo.

De praedicatione, autem, Evangelii, quae ista vox Dei significata est, verissime etiam dicitur, quod flamma ignis emicuit simul cum illa voce, et late per totum orbem sparsa est, juxta illud verbum Christi: *Ignem veni mittere*

in terram, et quid volo, nisi ut ardeat? Quo, certe, igne significatur ardor studiorum eorum, qui Christi fidem sequuntur, et charitas illa Dei infusa in fidelium cordibus per Spiritum Sanctum; qua charitate effectum est, ut fideles, qui Christum sequentur, omnia contemnerent et pro nihil haberent, id est, ut se disjungerent atque dividarent ab omnibus aliis studiis, omnes alias amicitias dissolvent. Et ideo dicitur Deus cum hac voce flammas divisisse, ab effectu, scilicet, quia hujusmodi flammis atque igne animos suorum divisi ab omni perniciose amore et studio. Qua etiam vox ac praedicatione desertum concussum dicitur, quia Genfium multitudinem et idolorum cultores (quos Sacrae Litterae significare solent, ut in illo Esaias XLI: *Ponam desertum in stagna aquarum*), itaque, hoc desertum, hos idolorum cultores, illud fulmen divinum ita prostravit atque percussit, ut, extincta implecta atque superstitione, universos ad fidem adduxerit. Quod, item, similiter facit illa vox Dei, quae interior in hominis animo sonat, ipsum a peccato ad justitiam convertens: nam, eos loquente ad cor hominis, statim ignis emicat, isque visus: nam eo igne partim illustratur intellectus ad ea consideranda, quae studio et amore digna sunt; partim, autem, inflammatur voluntas et accenditur ad ea ipsa studio et amore prosequenda. Et, similiter, illo fulmine concutitur desertum Cades, nam sensus et animus noster varie afficiuntur: sensus, enim, in Sacris Litteris deserti appellatione atque nomine saepe censetur, propterea quod natura sua nihil, praeter spinas et tribulos, germinare possint; igitur, carnis sensus, percussi hoc fulmine spiritus Dei, graviter dolent, quia eos hoc fulmine separant atque divellit ab his rebus, quae sunt dulcia et suavia in vita, et ab his rebus, quas adamabant, nam, ut scriptum est ad Hebreos, capite XII: *Omnis disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudii, sed moeroris: postea autem, fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiae.*

Vel, certe, sine figura aliqua, parturiunt ad ista fulmina sensus; quia ad meliora studia conversi, fructus edere incipiunt coelo dignos, seque vestiunt gramine honestissimarum actionum. Sequitur:

9.—**Vox Domini praeparantis cervos, et revelabit condensa:
et in templo ejus omnes dicent gloriam.**

Exequitur David alios effectus hujus vocis divinae, quo illius magnitudinem magis amplificet. Vox, inquit, DOMINI PRAEPARANTIS CERVOS. Graeci hoc loco legunt in recto, scilicet, PRAPARANS CERVOS, aut CONFRINGENS; ex quo intelligitur superiora illa CONFRINGENTIS et INTERCIDENTIS pro rectis accipienda esse; id quod Euthymius etiam adnotavit. Pro eo, autem, quod noster interpres vertit CERVOS, hebraea CERVAS habent, et graeca ambigua sunt ad utrumque genus. Praeparat, autem, haec vox ejusmodi *cervas* ad partum, scilicet, nam in hebreao ad verbum sic habetur: *Vox DOMINI PARTIRE FACIENS CERVAS;* quod et Hieronymus sequutus est in sua versione psalmi ex hebreao. In eo, autem, quod additur: *ET REVELANT CONDENSA,* pro condensis verbum graecum atque etiam hebraicum *syleas* et *nemora* significat. Itaque, Hieronymus ex hebreao vertit: *REVELABIT SALTUS.* Demonstrat, ergo, David in hoc versiculo magnitudinem hujus vocis, id est, tonitrii, ex magnitudine terroris, quo cervos afficit; nam tonitrii metu percussae, cervae suos foetus ejiciunt. Cervarum, autem, partus sunt difficillimi, ut Aristoteles et Plinius tradunt, et ut constat ex libro Job, capite XXXIX. Tanta, igitur, est vis tonitrii, ut quae difficillimos partus habent, prae ejus metu parvum facillime. Et codem pertinet quod sequitur: *ET REVELABIT CONDENSA.* Nam fragore tonitrii et ventorum, qui simul spirant, vi arboribus evulis atque dejectis, sylvae nudantur, fit arborum magna

strages; ex quo opaca arboribus loca, nuda et aperta remanent. Id, enim, nominat revelare condensa. Quae cum fluit, accidere solet quod sequitur: *ET IN TEMPLO DEI OMNES DICENT GLORIAM,* eo quod metu procellae atque tempestatis ad loca sacra con fugientes homines, Deo offerant suas preces et vota, Deoque gloriam dicant, hoc est, ipsius nutu cuncta regi fateantur. Atque haec de tonitruo.

De voce, autem, Evangelii Domini est, illa vox cervas ad partum praeparatas dici, vel quia quod videbatur factu difficillimum, ut scilicet, mundus antiquas religiones, a majoribus suis acceptas et tot millibus amorum confirmatas, desereret et abjecret, id mira facilitate pauci et illiterati homines, hac edita Evangelii voce, effacerunt. Vel, certe, hac voce ad partum cervae praeparatae sunt; quia timidi quique et imbecilles, ut pueras et pueri, ab ea voce animati, robur accepterunt ad edenda heroica virtutis opera, scilicet, ad omnia abiecenda, et ad mortem appetendam pro Christo. Et eadem voce revelasse condensa dicitur, vel quia dejecit cultum idolorum, quem figurate lucorum atque nemorum et hortorum vocabula significant in Sacris Litteris, eo quod in hortis atque nemoribus illis cultus exhibetur, ut patet Esaiæ I et XVII, LXI et LXVI, et Hieremias XVII, et in libro III et IV *Regum*, et in libro II *Paralipomenon* pluribus in locis, multa mentio fit lucorum in hac significatione. Vel dicitur ista vox Evangelii revelasse condensa, quia veterum errorum umbras densissimas, illata luce veritatis, illustravit, et quid sequendum quidque fugiendum esset in lucem produxit. Ex quo, factum est quod sequitur: *UT OMNES IN TEMPLO EJUS DICANT GLORIAM,* id est, ut omnes gentes, veri Dei cognitione illustrati, et a vanissimo numinum deorum cultu ad unum Deum colendum conversi, ejus laudem pleno ore decantarent juxta Malachia vaticinium, capite I: *Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda: quia*

magnum est nomen meum in gentibus (1). Vox, etiam, Dei interior, qua ad justitiam singulos vocat, praeparat ad partum cervas, quia quod imbecillum, timidum atque fugax in nobis est, ita metu afficit atque consternit, ut abiecere faciat id, quod intra se complectebatur et fovebat arctissimo amore, scilicet, voluptates et bona hujus vitae. Et similiiter, dejectis arboribus, id est, depulsiis umbris quibus obscurabatur nostra mens, ne posset cognoscere verum quod est, revelavit condensa, id est, demonstrat haec divina vox, illis umbris depulsiis, quanto in periculo versabatur, et quantus fuerit vitae anteactae error, quae et quanta turpitudo studiorum, quam caeca consilia, quam vanae cogitationes. Nam ista vox verbi Dei est, ut Paulus scribit *ad Hebreos*, capite IV: *Penetrabilior omni gladio ancipiti: et pertinens usque ad divisionem animae et spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis. Et non est ulla creatura invisibilis in suspectu ejus: omnia, autem, nuda sunt et aperta oculis ejus; quod quando fit, statim accedit, quod sequitur: UT IN TEMPORE EJUS DICANT GLORIAM.* Nam quando se aliquis videt liberatum a summo malo et summo restitutum bono, cognoscens illud bonum se a Deo accepisse, statim auctorem salutis suae summis laudibus prosequitur, Deo dicit gloriam in templo ipsius, id est, in semetipso, qui jam per gratiam et justitiam effectus est templum Dei gratissimum. Sequitur:

10.—Dominus diluvium inhabitare facit: et sedebit Dominus rex in aeternum.

In hoc versiculo neque graeca satis cum latinis, neque hebraea consentiunt; nam hebraea ad verbum sic habent: *DOMINUS IN DILUVIO SEDET, SEDEBIT DOMINUS REX IN AETERNUM;* graeca, autem, per futurum verienda sunt,

(1) In margine: «F. L. Leg. sup. c. 8. Cant., explan. 8., pag....»

isto scilicet modo: *DOMINUS DILUVIUM INHABITARE FACIET.* Sunt, autem, variae sententiae de hujus versiculi explanatione. Quidam, enim, arbitrantur Davidem locutum de his aquarum inundationibus atque de his procellis et turbini bus, quae quotidie accident; atque hujusmodi inundationes, propter copiam aquarum ex coelo cadentium, diluvium nominare. Alii ipsum locutum credunt de diluvio, quod accidit tempore Noe; nam dicunt Davidem hoc loco ejus mentionem intulisse, quia agebat de procella et nimbis et tonitruis, scilicet, ob rerum similitudinem. Qui, autem, haec figurata dicta volunt, maxima ex parte diluvium interpretantur sanctum baptismum; alii, multitudem gentium, undis curarum et vitiorum fluctuantium; alii, carnis cupiditates et affectus, quorum tanquam undis noster animus agitat; alii, alias interpretationes sequuntur. Nos, autem, id dicimus, quod proprius accedere judicabimus et veritati et gravitati.

Atque, in primis, illorum sententiam valde probamus, qui et haec et quae continentur sequenti versiculo arbitrantur dicta esse per mimisim, id est, per imitationem sermonis alieni. Nam quoniam supra dixerat David, omnes, metu procellae atque nimborum in templum Dei confluentes, laudem Deo dicere; idecirco, nunc ponit quibus verbis Deum deprecantur qui sic in templum confluent, illorum orationem atque verba imitatus, quasi si clarius dixisset: *OMNES IN TEMPLO EJUS DICENT GLORIAM, sic, nimirum, precantes: DOMINUS DILUVIUM INHABITARE FACIET.* etc. Cujus, quidem, precatio, si latina sequamur, haec sententia est: *Dominus immittit hoc diluvium, et in aeternum Deus sedet, hoc est, et in hac re et in omnibus semper dominatur.* Idque rectissime dicunt: nam qui metu tempestatis configunt ad precandum Deum, configunt scilicet ut opem divinam implorent; quare consenteantur est, ut principio orationis sua fateantur ipsum dominari in his rebus, quas effugere cupiunt, nam, nisi illis

praecesset ac dominaretur, frustra auxilium illius implorarent. Ajunt itaque: DOMINUS DILUVIUM INHABITARE FACIT, quasi dicerent: Fatemur, Domine, hoc diluvium a te immisum esse, te hanc saevam tempestatem commovisse, nam tuae potestatⁱ subjectum est, non solum hoc, sed quidquid in omni tempore fiet; tu, enim, in omni re et in omni aetate dominaris. A qua sententia hebraea non abhorrent; nam cum dicunt: DOMINUS IN DILUVIO SEDET, idem est ac si dicerent: Dominus praeest nimbis atque procellis, Dominus ventos atque pluvias moderatur, moderaturusque est in aeternum. Aut si existimamus Davidem locutum de diluvio universali, ut quidam dicunt, necesse est ut ista sic interpretentur, scilicet: Quemadmodum tu, Domine, olim immisisti illud diluvium, sic et nunc commoves hanc tempestatem, et ut illas aquas effusdisti ut poenas sumores de sceleratis hominibus, sic etiam nunc, Domine, hac tempestate fulgoribus et horrissimo tonitruo omnes homines, tui oblitos, revocas ad te colendum atque timendum; tu, enim, cum tonas es rex, tu in omni aetate et tempore et in omnibus etiam dominaris. Atque haec de proprio sensu.

De figurato, autem, dictum est hoc in loco diluvii vocabulo multitudinem gentium significari: nam, ut supra docuimus, aquarum nomen in his litteris pro populis atque gentibus accipitur; quo constituto, David posteaquam in superioribus versibus vocis Dei, id est, Evangelicæ prædicationis magnitudinem et varios effectus expressit, in hoc et sequenti verso ponit illud, ad quod omnia superiora relata et ordinata sunt, id est, id quod omnibus illis effectum est et constitutum, scilicet, totius mundi conversionem, et Dei in omnibus rebus dominantis regnum, et humani generis ad perfectum atque felicem statum restorationem; idque ponit, vel ex sua persona loquens, vel certe eorum verba et sermones referens, quos supra dixerat datus Deo gloriam. Itaque ait: DOMINUS DILUVIUM INHABITARE FACIT; quasi dicat: Igitur, ex omnibus his,

quae supra diximus, sequutum est, ut Deus faciat inhabitare diluvium; id est, ut gentes, quae antea erant hospites testamentorum et advenae, intrent et inhabitent Ecclesiastim Dei, juxta illud Petri (1): *Fratres, jam non estis hospites et advenae, sed estis cives sanctorum et domestici Dei.* Vel, juxta litteram hebraicam, his rebus factum est, ut Deus sedeat in diluvio, id est, ut in gentibus, a quorum mentibus longe aberat, propterea quod et idola colerent et falsissimas de Deo persuasiones haberent, jam sedeat, id est, regnet per verum cultum atque fidem; regnetque ita, ut perpetuo regnaturus sit, nam nunquam eveniet ut, abjecto veri et unius Dei cultu, iterum mundus ad idola collenda revertatur. Quod, autem, attinet ad singulorum vocationem, ad quos etiam hunc psalmum pertinere diximus, et de quibus ipsum tertio et postremo loco explanavimus, dicere oportet diluvium hoc loco accipi, ut supra dictum est, pro sensibus corporis et eorum cupiditatibus et affectibus; quod diluvium Deus inhabitare facit, quia homo, revocatus ad justitiam per voces Dei interiores et per auxilia gratiae et eisdem vocibus et auxiliis eruditus et in exercitu virtutum confirmatus, continet in officio suos affectus atque cupiditates; nam ad eorum officium pertinent parere et obtemperare rationi, contra quam per peccatum rebellarunt. Itaque, vox Dei interior eos sensus et affectus ad officium redire facit, et tamquam in domum reducit, atque suis dominis restituit. Vel, juxta hebraicam, Deus in hoc diluvio sedet, quia per vocationem gratiac, cultum justitiae, non solum in animo justi, sed etiam in corpore regnat Deus; non solum in parte superiore animae suea gratiae atque justitiae dona manent, sed etiam ad haec inferiora illa derivantur, ita ut evellens atque extingueans, si quid in illis est, pravum atque turbidum, eam plene sanctificet, sicuti faciet, cum justi, resumptis corpo-

(1) Sic in codice, pro: Pauli.

ribus, ad vitam resurgent: et sic in illis tunc regnabit Deus in aeternum, quia ex illo tempore postea nihil poterit accidere, quod justos separat a cultu et amore Dei; idque eveniet, quia Deus suos confirmabit in justitia, illis tribuerit plenam salutem mentis et corporis, qua corpus, perfecte subjectum animae, non amplius illi repugnabit. Itaque, pace summa perfruetur; cui rei valde consentanea sunt) quae sequuntur, nam sequitur:

II.—Dominus virtutem populo suo dabit: Dominus benedicit populo suo in pace.

Supra diximus, hoc superiori versu Davidem per misimis referre eorum verba, qui, ingruente tempestate, Deum orant atque precantur. Unde hic psalmus dicitur contineare formam deprecandi contra tempestatem; haec autem precatio et oratio continet duas partes, quarum prior habet professionem et confessionem divinae potestatis; qui, enim, in hoc psalmo precantur, fatentur Deum omnia posse et illius nutu cuncta regi et gubernari: idque continetur superiori versiculo. Posterior, vero, hujus petitionis pars continet petitionem ejus, quod in temestate solet desiderari, petitionem, scilicet, tranquillitatis et pacis, et petitionem conjunctam cum magna fiducia consequendi id quod postulatur, atque adeo petitionem mixtam cum praedictione optati eventus: nam illa futura **DABIT ET BENEDICET**, et optandi et precandi vim habent. Igitur, qui tempore tempestatis ad preces configuiunt, optant et postulant a Deo, ut illis tribuat virutem, id est, robur et fortitudinem adversus tempestatis terrores; deinde, pertinent, ut benedicat in pace, id est, ut serenitate reddita, pacata omnia et tranquilla reddat, nam omnia laeta et fausta, et utilia et salutaria Sacrae Litterae, ex proprietate hebraici sermonis, benedictione Dei constare dicunt.

In allegoria, vero, et in figurata sententia, David in

hoc versu et optat et praedit id, quod in populo fidelium, scilicet, per vocem Evangelii ad Deum converso, et in singulis justis hominibus, quos vox Dei interior a peccato ad justitiam traduxit, tandem erat eventurum: nam dedit illis Deus, primum, robur animi invictum; deinde, magnam pacem. Ac primum, in populo Dei id videre licet, nam initio nascientis Ecclesiae, cum in illam insurgenter Imperatores Romani, fideles fortissimi steterunt adversus illos, et eorum odia atque gladios invicta patientia fregerunt, sicutque illos ad suas partes traduxerunt; itaque, pace constituta latissime, Ecclesia per omnes gentes regnare coepit. Et, similiter, idem videre licet in his qui, voce Dei permoti, a peccato ad justitiam redeunt: primum, enim, accipiunt a Deo magnum robur adversus ea, quibus infestari solet ille primus aditus ad virtutem et justitiam, quae certe sunt plurima; unde Sapiens dicebat: *Fili, accedens ad servitutem Dei, praepara animam tuam ad tentationem.* Deinde, pace perfruuntur maxima, idque ordine quodam et quibusdam tanquam gradibus: nam primum, accipiunt pacem in mente, scilicet, sublati illis terroribus, qui existere solent ex animo male sibi consciente, de qua pace Paulus ad Romanos, v, dicebat: *Justificati ergo ex fide pacem habemus ad Deum.* Deinde, etiam ipsum corpus ea pace perfunditur, sublati maxima ex parte pravis ejus cupiditatibus et affectibus, de qua pace David in psalmo CXXXII canit, dicens figurate: *Ecce quam bonum et quam iucundum est habitare fratres in unum: sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron: quod descendit in oram vestimenti ejus.* Postremo, in alio saeculo haec ipsa, adjuncta corporis immortalitate et sublati omnibus quae interius et exterius infesta esse possunt, perficiuntur ita, ut eo statu corporis et animae nihil pacatus, nihil laetus, nihil beatius, dici aut fingi possit: tunc, enim, plene, imo vero plenissime **BENEDICET DEUS POPULO SUO IN PACE.** Cui sit honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.